

CARES A LA FINESTRA

Cares a la finestra: 20 dones poetes de parla anglesa del segle XX (Antologia en versió bilingüe). Edició, traducció i pròleg de Montserrat Abelló. Sabadell: Editorial AUSA, 1993.

Marta Pérez Novales

This is a review of a bilingual anthology (English-Catalan) of twenty contemporary women poets writing in English. The poems included show aspects of a female poetic tradition that is largely unknown to Catalan readers. This anthology is not representative in a general sense, since women's poetry in English is extremely varied. However, the book may help open new perspectives on poetry in the Catalan cultural context, where the work of female poets is often ignored or undervalued.

En el seu estudi *The Anxiety of Influence*,¹ el crític americà Harold Bloom descriu la relació de diversos poetes del cànon anglosaxó amb llurs pares literaris. Segons Bloom, és una relació edípica, basada en la rivalitat i la competència, i encara que Bloom no fa servir cap exemple femení, els seus arguments potser podrien aplicar-se també a escriptors enfrontats amb predecessors masculins. Quan es tracta de predecessors, però, l'esquema trontolla. Com que les dones gairebé sempre han estat relegades a una posició marginal en la cultura, les precursoras són rarament vistes com a rivals que cal vèncer. Ben al contrari, les noves generacions d'escriptors sovint recuperen i vindiquen l'obra d'escriptors del passat.

En paraules de la novel·lista anglesa Virginia Woolf, "we think back through our mothers if we are women".² Les "mares" representen una tradició literària submergida, que, a diferència de la tradició literària oficial (predominantment masculina) inclou l'experiència i l'escriptura de les dones. És més fàcil per a les novel·listes referir-se a una tradició femenina, perquè la novel·la és un gènere on les dones han estat relativament visibles. Però, almenys en el món occidental, la poesia (la poesia culta i de prestigi) ha estat tradicionalment considerada com una tasca de poetes i no de "poetesses".³ Per a les dones que escriuen poesia és, potser, encara més necessari trobar "mares" que les confirmen en llur vocació.

1.- Ventura CA: Galaxy Books, 1975.

2.- Virginia Woolf, *A Room of One's Own* (London: Granada, 1977; publicat per primer cop el 1929), pp. 72-73.

3.- Sandra M. Gilbert i Susan Gubar tracten aquesta qüestió a "Introduction: Gender, Creativity and the Woman Poet", *Shakespeare's Sisters: Feminist Essays on Women Poets*, editat per Sandra M. Gilbert i Susan Gubar (Bloomington: Indiana University Press, 1979), pp. xv-xxvi.

Des de finals dels anys seixanta, i esperonat pel moviment feminista, el món de parla anglesa ha viscut una recuperació de la poesia escrita per dones. Això és especialment cert als Estats Units, on no hi ha hagut només un interès teòric, acadèmic i editorial per la poesia de dones, sinó també diverses generacions de creadores, sovint explícitament feministes, gairebé sempre provocadores. A Espanya, en canvi, per raons històriques i culturals que seria llarg discutir, això encara no s'ha produït en una mesura comparable, i el mateix pot dir-se de Catalunya.

En aquest context, és probable que l'antologia *Cares a la finestra* de la poeta i traductora Montserrat Abelló tingui un significat especial per a les dones que escriuen poesia en català. Com l'autora mateixa argumenta en el seu pròleg, aquest llibre pot ajudar a compensar:

la falta de precursors o models en què emmirallar-nos en un país com el nostre, en el qual la poesia de dones sempre ha estat mirada des d'una òptica masculina, com una poesia menor, i no han estat mai més de dues o tres les poetes dignes de figurar entre els seus companys masculins. (p. 13)⁴

Potser les precursors en llengua catalana siguin poques i poc conegudes, però en anglès, i en aquest segle, n'hi ha moltes, i la varietat de llurs temperaments i estils és considerable. Les vint dones poetes de parla anglesa que recull la Montserrat Abelló en són una mostra inspiradora, i jo crec que força útil en el nostre ambient cultural.

La voluntat informativa de la Montserrat Abelló es nota en diversos aspectes d'aquesta antologia. Hi ha un pròleg breu, però apassionat i carregat d'idees, que incita a reflexionar sobre la poesia escrita per dones. Els poemes són precedits per unes notes que ens donen informació bàsica sobre la vida i obra de les autores. Sobretot, les traduccions de la Montserrat Abelló són molt respectuoses amb els textos originals, i per tant poden donar una idea força aproximada de com són les veus d'aquestes vint poetes, cadascuna amb la seva individualitat i el seu estil propi. Això, m'imagino, haurà representat un esforç considerable per a la traductora, que és ella mateixa poeta, i podria haver re-escrit els originals de forma més personal i lliure. Però tinc la impressió que la prioritat de la Montserrat Abelló ha estat posar els poemes a l'abast dels lectors amb la mínima interferència possible, i en la meua opinió ho aconsegueix plenament, sense que per això les versions catalanes sonin forçades o alienes. Ben al contrari, els ritmes i el so dels originals (el més difícil de traduir en poesia) sobreviuen amb tota naturalitat en la traducció catalana. Uns quants versos de "Marina" ("Seascape", de May Sarton) poden servir de mostra:

En variacions sense fi sobre un tema
les ones vénen tot puntejant les roques.
Una i una altra s'hi alcen en llargs murmuris

4.- Totes les referències entre parèntesi corresponen a *Cares a la finestra*.

fins a trencar-se en collars d'escuma
o en sortidors es llancen, sense parar mai;
tan suau dins meu sento la mar que canta
(p. 55).

Des del meu punt de vista, les traduccions de la Montserrat Abelló són, en conjunt, impecables.⁵

Més problemàtica és, des del meu punt de vista, la selecció d'autores que apareixen a l'antologia, encara que també aquí la Montserrat Abelló sembla haver optat per la utilitat i la informació. Si no m'equivoco, *Cares a la finestra* és la primera antologia d'aquest tipus publicada a Catalunya, i a l'autora li ha tocat la difícil tasca de seleccionar uns noms i uns poemes entre nombroses possibilitats. El resultat final és una antologia de dones poetes nascudes entre 1902 i 1953 que tenen sòlides reputacions, o si més no, són bastant conegudes en llurs respectius països. Com que al nostre país no ho són gaire, i rarament han estat traduïdes, és comprensible que la Montserrat Abelló hagi volgut donar-les a conèixer. Efectivament, la majoria d'elles són escriptores "clàssiques", en el sentit que han esdevingut part del cànon acadèmic establert, però també perquè han tingut una gran influència sobre altres dones poetes de llengua anglesa.

Ara bé, cal tenir present que, amb poques excepcions (les afroamericanes Gwendolyn Brooks i Alice Walker), les poetes de *Cares a la finestra* pertanyen a una tradició blanca d'arrels europees. Igualment, els països representats en el llibre són només quatre (Anglaterra, Estats Units, Canadà i Nova Zelanda). Jo personalment hi trobo a faltar poetes d'altres nacionalitats que també són "dones poetes de parla anglesa del segle vint", com ara galeses, escoceses, irlandeses, australianes, asiàtiques o africanes que escriuen en anglès. També penso en les escriptores de minories ètniques.

Per no anar més lluny, a Gran Bretanya les dones poetes d'orígens no europeus són cada cop més actives,⁶ i per descomptat, a països tan pluriculturals com Estats Units o Austràlia, les tradicions poètiques són molt variades. Estic d'acord amb la Montserrat Abelló que a la poesia de dones "hi ha una recerca de la pròpia identitat" (p. 14), però aquesta recerca és sempre condicionada per la tradició cultural i la situació històrica concreta de la qual cada autora parteix. Potser hauria estat interessant incloure a *Cares a la finestra* algunes poetes menys "canòniques", veus amb ressonàncies culturals i socials diferents.

Tanmateix, tot i no ser representativa en general, l'antologia sí que representa certs aspectes de la tradició poètica femenina en anglès. Com he apuntat abans, parlar d'una sola tradició poètica "de dones" és una simplificació (tant, potser, com parlar

5.- He observat alguns errors de puntuació, com ara en el títol del poema "Ve la meva filla" (p. 263), que hauria d'acabar en un signe d'admiració com l'original. També m'ha cridat l'atenció, a "Lesbos" (p. 185), la traducció de "soul-stuff" com a "coses *soul*" ("coses de l'ànima" sembla més adient en aquest context).

6.- Per exemple, les dones poetes que figuren a antologies com *Black Women Talk Poetry*, editada per Da Choong, Olivette Cole-Wilson, Bernardine Evaristo i Gabriela Pearce (London: Black Womantalk Ltd., 1987).

d'una tradició masculina única). Però, malgrat diferències culturals i individuals, sembla que hi ha certs temes, certes maneres d'enfrontar-se a l'escriptura, característics de la poesia contemporània escrita per dones. *Cares a la finestra* recull poemes que, des d'aquest punt de vista, poden considerar-se paradigmàtics.

A la seva introducció a una antologia de poetes britàniques contemporànies, Jeni Couzyn parla de tres estereotips de la dona poeta que són força extesos, fins i tot en els nostres dies. Un és l'estereotip de "Mrs. Dedication", la poetessa eternament enamorada que expresa incansable devoció per un home en particular (aquesta seria la imatge popular de, per exemple, Elizabeth Barrett Browning). Un altre estereotip és "Miss Eccentric Spinster", una deformació de figures com ara Emily Dickinson: la tieta nerviosa que viu apartada del món, i escriu per sublimar algun desengany amorós. Finalment, hi ha la "Mad Girl", la boja, preferiblement suïcida, estil Sylvia Plath.⁷

En qualsevol cas, la dona poeta esdevé una poetessa, amb totes les connotacions pejoratives del terme. Se suposa que els poetes homes, fins i tot els més lírics, escriuen desinteressadament sobre qüestions de rellevància universal, mentre que les poetesses viuen en un petit món privat de sentiments, i són incapaces per a la reflexió filosòfica. En paraules del poeta americà Theodor Roethke, és característic de la poesia de dones tractar "temes trivials; una preocupació per les coses merament superficials de la vida (...) amagant-se de les agonies reals de l'esperit; negar-se a afrontar el que és l'existència".⁸

Aquesta mena de raonament presuposa, entre altres coses, que la poesia de dones és radicalment diferent de la dels homes. Això és una gran simplificació, però potser conté quelcom de veritat. Si fem cas d'una antologia com *The Penguin Book of Women Poets*⁹ (que la Montserrat Abelló cita en el seu pròleg), hi ha una tradició lírica, intimista, fins i tot domèstica, on les dones de moltes cultures han excel·lit. Segurament per llur posició forçosament marginal, les dones poetes sovint han escrit des d'una perspectiva marcadament privada, plena d'introspecció, però sense pretensions intel·lectuals aparents. Per contra, la poesia èpica, la "filosòfica" i l'arenga política han estat normalment terreny d'homes, el terreny de la literatura "seriosa".

Cal preguntar-se, però, qui decideix què és seriós i què no ho és. Quan la societat i la cultura són patriarcals, això és privilegi d'homes, i són ells (els poetes, els editors, els crítics, els professors) qui normalment han definit què havia de ser la poesia. Però en el nostre segle, i especialment en els països de parla anglesa, ja no són només els homes qui tenen el poder de decidir. Gran part de l'esforç de les dones poetes sembla dirigit a usurpar aquest poder, i encara que de vegades proven de vèncer els homes dins

7.- "Introduction", *The Bloodaxe Book of Contemporary Women Poets: Eleven British Writers*, editat per Jeni Couzyn (Newcastle upon Tyne: Bloodaxe Books, 1985), (pp. 13-29), p. 15.

8.- "trivial themes; a concern with the mere surfaces of life (...) hiding from the real agonies of the spirit; refusing to face up to what existence is". Theodore Roethke, "The Poetry of Louise Bogan", *Selected Prose of Theodore Roethke*, editat per Ralph J. Mills, Jr. (Seattle: University of Washington Press, 1965), pp. 133-134. Citat per Alicia Suskin Ostriker a *Stealing the Language: The Emergence of Women's Poetry in America* (London: The Women's Press, 1986), p. 2.

9.- *The Penguin Book of Women Poets*, editat per Carol Cosman, Joan Keefe i Kathleen Weaver (Hardmons worth: Penguin, 1978).

el propi terreny masculí, sovint l'estratègia és una altra. No es tracta d'acceptar les regles del joc poètic establert, sinó de canviar-les radicalment. Per a això, cal desmuntar l'estereotip de la poetessa, però també legitimar tot allò que les institucions literàries han rebutjat en l'escriptura de les dones.

Efectivament, les dones poetes que apareixen a *Cares a la finestra* recuperen una certa tradició lírica femenina, però alhora la desestabilitzen i la transformen. Com diu la Montserrat Abelló, la "tendresa (...) és una de les més destacades característiques de gran part d'aquesta poesia" (p. 16), la qual cosa vindria a confirmar la imatge sentimental de la poetessa. Però ara es tracta d'una tendresa gens sentimental, que conviu amb la ràbia i la rebel·lia, sense defugir el conflicte. Ens trobem, per exemple, amb un poema ("Tendra només per a un", de Stevie Smith) que comença com un cant amorós convencional, i acaba de la següent manera:

Tendra només per a un,
el darrer alè de l'últim pètal
crida ben alt
des de la freda mortalla
el seu nom, el seu nom és Mort.
(p. 19)

Certament, aquest tema, suposadament tan femení, de la tendresa, és tractat de forma sorprenent a molts poemes de l'antologia. Per exemple, la tendresa maternal hi és ben present, encara que les metàfores per a expressar-la són més torbadores del que hom podria pensar -"El meu fill és com una pedra/ en un ermàs", diu Dorothy Livesay a "Tenir fills" (p. 33). A "La mare" (p. 83), de Gwendolyn Brooks, una dona parla amorosament als fills que va avortar voluntàriament. La maternitat en general és vista d'una forma desmitificadora.

Hi ha poemes on la maternitat és associada amb la creativitat i l'escriptura, i esdevé tot un símbol de renovació personal i de creixement espiritual:

Emergeixo de la crisàlide
i prossegueixo amb la meua criatura
cap a dins les càlides aigües de la mar
on a la fi les dues naixem,
rient, sanes i estàlvies,
vives banyant-nos en la blavor salada,
la meua maternitat nascuda d'ella,
el seu nom de dona i el seu migjorn de mi.

(Penelope Shuttle, "Crisàlide", p. 281).

Altres poemes, però, tracten sobre la dificultat de ser mare i alhora poeta, per exemple "Ara que el llibre ja està acabat", d'Alice Walker (p. 269). L'horror de la maternitat no desitjada és el tema de "Cançons de Nadal", on Margaret Atwood critica durament la imatge tradicional de la dona com a pur instrument d'una natura fèrtil i

benevolent: "Un avió/ maniobra massa avall sobre una granja de guineus/ i la marc es menja la seva cria. Això també/ és natura" (p. 237).

Pel que fa a la tendresa entre home i dona, és vista des d'una perspectiva crítica a poemes com "Una sola carn" (p. 123), d'Elizabeth Jennings, sobre un matrimoni de vells que "s'enfronten a la castedat" quan la passió primera s'ha esvaït. L'amor romàntic no sembla interessar gaire aquestes poetes, que sovint exploren formes d'erotisme considerades com a menys ortodoxes, per exemple l'amor entre dones ("Vint-i-un poemes d'amor", d'Adrienne Rich, p. 147). També hi ha l'amor de la dona a ella mateixa, per exemple a "Sobrevivint" (p. 207), de Fleur Adcock, un poema tendre dedicat al propi cos que envellix.

Des del punt de vista de l'estil, també, aquest i altres poemes tenen un to poc convencional. No hi ha la reserva i la modèstia que tradicionalment hom associa amb la feminitat. El "jo" nu, domèstic, que parla de coses aparentment trivials, és una creació del segle vint no exclusiva de les dones (entre els anomenats "confessional poets" hi ha dones i homes). Però sí que ha estat cosa de dones escriure poemes on una veu femenina parla obertament sobre el cos femení i d'això *Cares a la finestra* en dóna testimoni amb poemes com "Una cosa a esperar amb il·lusió" (p. 215), de Marge Piercy, sobre la menstruació i la menopausa.

Considerant exclusivament aquests poemes, però, hom podria pensar que les dones poetes del nostre segle es mantenen, tot i les diferències, dins el cercle tradicional dels temes "femenins". Això és cert només en part. Les dones poetes fan servir imatges i mites de la feminitat per revisar-los, per donar-los un sentit nou. Aquesta és també una de les estratègies que el moviment feminista ha fet servir des dels seus començaments, i comporta donar a les velles imatges un sentit actual, i una rellevància política. D'aquesta manera, l'escriptura de dones sovint envaeix terrenys "masculins", resistint alhora la identificació total amb els cànons poètics i ideològics dominants.

Diversos poemes de l'antologia corresponen a aquesta descripció. Són poemes que fan referència explícita al món públic, al món de la història i la política, però des d'una perspectiva privada. Segons una màxima feminista molt popular, "the personal is the political" o, com diu Dorothy Livesay a "Unitas", "El que li passa a Allende/ et passa a tu i a mi" (p. 37). Les poetes de *Cares a la finestra* no separen l'experiència individual de l'experiència col·lectiva, sinó que les veuen com a íntimament lligades l'una amb l'altra. Per exemple, a "Kristallnacht, 1988", de Rhea Tregebov, una mare explica l'holocaust de la segona guerra mundial al seu fill jueu: "perquè és a mi que odiaven, és a tu, amor meu" (p. 299). El fet històric no és quelcom distant i que va passar a altres, sinó un fet personal, íntimament viscut.

Així, a "En despertar aquest matí", de Muriel Rukeyser, el món privat de la poeta i de la seva companya és contraposat al món públic: la ciutat corrompuda, plena d'"avarícia" i "guerres", que la poeta veu més enllà de "l'ampit de la finestra". Però la finestra també és la connexió entre els dos móns, i esdevé una metàfora de la poesia: "Jo vull fer poemes tàctils:/ per trobar el meu matí, per trobar-te sencera/ viva movent-te entre la gent anti-tàcte" (p. 67). Rukeyser dibuixa una societat en què els individus estan alienats dels altres i d'ells mateixos, on la vida privada i la pública es contradiuen. "Fer poemes tàctils" esdevé, doncs, un acte de rebel·lió, perquè aquesta mena d'escriptura, que sorgeix del cos i de la intimitat, amenaça les divisions i les barreres establertes.

Molts dels poemes recollits a *Cares a la finestra* són escrits des d'aquesta perspectiva. Al meu entendre, són poemes crítics, amb una forta càrrega política, però no en el sentit que hi hagi gaires missatges directes o afirmacions propagandístiques. Normalment, l'estratègia es basa en la sorpresa, en capgirar les expectatives. Com ja he dit, aquestes poetes sovint fan servir imatges femenines molt diferents de les tradicionals, i no dubten a tractar temes que fins recentment eren vedats a les dones. El mateix fet d'utilitzar un "jo" de dona, afirmatiu i gens púdic, contravé convencions poètiques que vénen de molt lluny.

Sobretot, aquestes poetes sovint qüestionen una de les creences més arrelades en la nostra cultura: la creença que l'esperit i la matèria, l'ànima i el cos, la masculinitat i la feminitat, existeixen com a realitats eternes i mútuament excloents. Sovint preocupades per temes ecològics, aquestes dones poetes parlen de la connexió entre l'ésser humà i la terra, la civilització (tradicionalment associada amb l'home) i la natura (que sovint es representa com a "femenina" i inferior): com diu Dorothy Livesay a "Estils de vida", "aquestes/dues maneres de ser humans" (p. 43) són igualment importants, part d'una totalitat complexa. Afirmar això, en una cultura profundament dualista com la nostra, és tot un acte de dissidència. De ben segur, aquesta mena de dissidència no és exclusiva de les dones, però potser sí que les dones poetes han estat especialment crítiques d'una ideologia i d'un sistema social que rarament les afavoreix.

Per descomptat, no totes les dones poetes responen igual al sistema, i no cal suposar que quan s'hi rebel·len (que no és necessàriament sempre), ho fan totes de la mateixa manera. He dit abans que a *Cares a la finestra* no hi ha poemes propagandístics o militants, bé sigui feministes, o d'altres ideologies. Però això no vol dir que aquesta mena de poemes no existeixin, i de vegades siguin fins i tot famosos (penso, per exemple, en la popularitat de la feminista radical Robin Morgan als anys setanta). Igualment, la Montserrat Abelló, segurament guiada per un gust personal, ens presenta, en general, poemes afirmatius, sovint de celebració i autoestima. Però les dones també escriuen poemes on una veu femenina parla amb ira o angoixa, amb més dubtes que certeses, i on la qüestió de la identitat sexual és tractada de forma més experimental i complexa.¹⁰

Cares a la finestra, però, és una bona mostra de la línia més clàssica dins la poesia de dones d'aquest segle. No ofereix (i segurament l'autora tampoc ho ha pretès) una visió exhaustiva de la poesia de dones en anglès. Tanmateix, la finestra que ha obert la Montserrat Abelló és, al meu entendre, necessària. El que mostra és potser menys important que la finestra mateixa, l'angle de visió que suggereix. Simbolitza una forma de mirar poc usual, jo diria fins i tot subversiva, en un món cultural on la dona poeta és sovint invisible:

"Quan vaig preguntar: què camina amb quatre potes al matí,
dues al migdia, i tres al vespre, em vas constestar.
L'home. No en vas dir res, de la dona".

10.- Veure, per exemple, el llibre *Stealing the Language: The Emergence of Women's Poetry in America* (London: The Women's Press, 1986), en què Alicia Suskin Ostriker estudia temes com el del silenci i la invisibilitat a la poesia americana de dones.

“Quan es diu Home”, contestà Èdip, “s’hi inclou la dona també. Tothom ho sap això”. Ella va dir, “Això és el que et penses”.

(Muriel Rukeyser, “Mite”, p. 71).